

NORGES LUFTSPORTFORBUND
NORWEGIAN AIR SPORTS FEDERATION

HÅNDBOK FOR LUFTFART MED BEMANNET FRIBALLONG

Ballongseksjonen/Norges Luftsportforbund

revidert 20.12.2012

Innholdet i denne håndboken tilsvare kravene i Luftfartstilsynets ” Forskrift om luftfart med bemannet friballong – BSL D 4-5” pkt. 2 :

Luftfart med friballong skal bare skje i samsvar med bestemmelser godkjent av Luftfartstilsynet, og som minst omfatter:

- a) Plan for utdanning av ballongførere, og opprettholdelse av deres ferdigheter.
- b) Materiellreglement, heri innbefattet krav til ballonger.
- c) Operative instruksjoner og sikkerhetsbestemmelser.

Anm.: Luftfartstilsynet har godkjent Ballongseksjonen/Norsk Luftsportforbunds håndbok omfattende punkt 2 a), b) og c).

Godkjent av Luftfartstilsynet:

INNHOLDSFORTEGNELSE

	side
1. Plan for utdanning av ballongførere og opprettholdelse av deres ferdigheter	4
2. Teoripensum for kompetansebevis	8
3. Materiellreglement og krav til ballonger	11
4. Operative instruksjer og sikkerhetsbestemmelser	13

1. PLAN FOR UTDANNELSE AV BALLONGFØRERE OG OPPRETTHOLDELSE AV DERES FERDIGHETER

1.1 DEFINISJONER

Luftfartøy:	Ethvert fartøy som kan være luftbåret
Ballong:	Luftfartøy, lettere enn luft som under flygingen hovedsaklig bæres opp av aerostatiske reaksjoner på hylsteret
Fartøysjef:	Den flyger som har kommandoen ombord og som er ansvarlig for ballongens føring og sikkerhet under flygingen
Fører:	Den flyger som utfører de for start, flyging eller landing nødvendige manøvrer med ballongens reguleringsorganer
Flygetid:	Tiden fra det øyeblikk når brenneren tennes og til det øyeblikk ballong-hylsteret hviler på bakken etter tømning.
Førertid:	All flygetid oppnådd i egenskap av fører. Fartøysjef og/eller instruktør godskrives all flygetid som førertid
Instruksjonstid:	Flygetid med godkjent instruktør. Instruksjonstid godskrives eleven som førertid
Instruktørtid:	All flygetid oppnådd i egenskap av instruktør. Instruktørtid godskrives instruktøren som førertid.
Soloflyging:	Den flyging hvorunder føreren er alene ombord
VFR-flyging:	Flyging utført i samsvar med de visuelle flyregler (VFR).

1.2 GENERELT

1.2.1 Kompetansebevis

- 1.2.1.1 Luftfart med friballong kan utføres av person om kan dokumentere å ha gjennomgått opplæring godkjent av Luftfartstilsynet. Luftfartstilsynet har godkjent Ballongseksjonen/NLF:s program for opplæring i fri flukt med ballonger og opprettholdelse av ferdigheter. (se BSL D 4-5 pkt. 2a.)
- 1.2.1.2 Ballongseksjonen/NLF:s kompetansebevis («Ballongførersertifikat»), gjelder som dokumentasjon etter pkt. 2.2.1.1. og kan oppnås av enhver norsk eller utenlandsk statsborger som tilfredsstillir minstekravet i disse forskrifter.
- 1.2.1.3 For å få kompetansebevis må prøver avlegges som fastsatt i disse forskrifter. De teoretiske prøver skal fortrinnsvis avlegges før de praktiske prøver.
- 1.2.1.4 Aspiranten må, når han/hun søker om kompetansebevis kunne dokumentere at han/hun tilfredsstillir de krav m.h.t. alder, kunnskaper, flygetid m.v. som er angitt. Ballongseksjonen/NLF kan forlange mere flygetid og/eller nye prøver avholdt hvis der foreligger tvil om alle krav er oppfylt.

- 1.2.7.3** Har innehaveren under flyging med forsett overtrådt luftfartsloven eller gjeldende bestemmelser og vist grov uaktsomhet eller det foreligger andre omstendigheter som må ansees å gjøre ham uskikket som ballongfører, skal Norges Luftsportforbund inndra sertifikatet temporært eller for bestandig, avhengig av forseelsens art.

1.3 KRAV FOR OPPNÅELSE AV BALLONGFØRERSERTIFIKAT

- 1.3.1** Minimumsalder er 18 år. Elev kan dog være 16 år.

1.3.2 Teoretiske kunnskaper:

Aspiranten må gjennomgå utdanning godkjent av Luftfartstilsynet. Luftfartstilsynet har godkjent Ballongseksjonen/NLF:s utdanningsplan. Detaljerte anvisninger om krav til teoretiske kunnskaper finnes i Ballongseksjonens «Teoripensum for Ballongførersertifikat». Der finnes beskrevet kunnskapskravene innen fagområdene:

- Lov og bestemmelser
- Meteorologi
- Navigasjon for ballongførere
- Aerostatikk og ballonglære
- Sikkerhetstiltak og forholdsregler under nødssituasjoner
- Elementær flymedisin og førstehjelp

1.3.3 Flyetid og praktisk erfaring:

Aspiranten skal kunne dokumentere at han/hun som elev har tilfredsstillet følgende minimumskrav til flyetid og praktisk erfaring:

- a) 16 timer total flyetid hvorav min. 12 timer skal være opptjent med instruktør ombord og minst 30 minutter som soloflyging under oppsyn av instruktør.
- b) 20 starter og landinger under varierende vindforhold, hvorav 1 start og landing under soloflyging.
- c) minst 10 fyllinger og 10 tømminger av ballonghylsteret med utpakking og sammenpakking av ballongen.
- d) Minst 3 forankrede oppstigninger med instruktør

Aspiranten skal i forbindelse med den praktiske utdannelsen få undervisning vedrørende ballongens konstruksjon, utstyr, håndtering på bakken, prestasjoner, driftsbegrensninger samt laste- og manøvreringsinstrukser innebefattet sikkerhetstiltak og nødprosedyrer i henhold til flygehåndboken.

1.3.4 Instruktør og prøver

Instruktør skal være ballongpilot med min. 50 timers flytid. Aspiranten skal etter gjennomgått utdanning i henhold til pkt. 1.3.2 og 1.3.3 avlegge teoretisk og praktisk prøve. Ved praktisk prøve skal instruktøren være en annen enn den som har stått for utdanningen.

1.3.5 Rettigheter

Sertifikatet gir i gyldighetstiden innehaveren rett til å føre friballonger av den klasse sertifikatet gjelder for.

1.3.6 Begrensninger

For operative begrensninger vises til BSL D4-5 pkt. 4.

1.3.7 Gyldighet, forlengelse og fornyelse

1.3.7.1 Sertifikatet utstedes for en tidsbegrenset periode bestemt av legeerklæringens gyldighetstid (avhenger av pilotens alder og er som lengst 5 år). For å få sertifikatet forlenget eller fornyet må innehaveren dokumentere å ha utført minst 10 starter og 10 landinger, minst 4 fyllinger og 4 tømminger av ballonghylsteret samt ha ervervet seg minst 4 timer flyging som ballongfører i løpet av de siste 24 måneder.

1.3.7.2 Søker som ved fornyelse ikke tilfredsstillter kravene i pkt. 1.3.7.1 må gjennomgå og ha bestått praktisk prøve for Ballongseksjonen/NLF:s kontrollør.

1.3.7.3 For fornyelse av sertifikat som har vært ugyldig i mer enn 12 måneder kreves teoriprøve i Lov og Bestemmelser jfr. Pkt. 3.1.2. For sertifikat som har vært ugyldig i mer enn 36 måneder kreves teoriprøve i samtlige fag ,se. pkt. 3.

2 TEORIPENSUM FOR KOMPETANSEBEVIS

Generelt

Teoriprøver skal avlegges av aspirant under oppsyn av kontrollør godkjent av Ballongseksjonen/NLF.

Teoriprøven

Prøven skal foregå under tilstrekkelig kontroll slik at hver aspirant svarer selvstendig. Det skal gis 10 spørsmål i hvert av fagene: Lover og bestemmelser, Meteorologi og Navigasjon, Aerostatikk og Ballonglære.

Tid for besvarelse av hvert fag er begrenset til 1 time. Prøve i et fag er bestått når oppnådd poengsum er minst 80% av oppnåelig sum.

Ved ikke bestått prøve kan aspiranten fremstille seg til ny prøve etter at minst 2 måneder er gått siden forrige prøve.

Rubrikkene

- «Kunnskap»: Stoffet skal læres. Aspiranten skal kunne besvare detaljerte spørsmål.
- «Kjennskap»: Stoffet skal gjennomgås. Aspiranten skal kunne finne frem til samt forstå innholdet i vedkommende emne og skal kunne besvare generelle spørsmål innenfor emnet.

Teoripensum . Ballonger

Punkt	Beskrivelse	kunnskap	kjennskap
2.1	LOVER OG BESTEMMELSER (tilgjengelig på nett)		
2.1.1	Lov om luftfart av 11/06-93 med senere endringer		
2.1.1.1	Kap. I Innledende bestemmelser §§ 1-1, 1-2		x
2.1.1.2	Kap. II Alminnelige bestemmelser §§§ 2-1,2,3		x
2.1.1.3	Kap. III Registrering, nasjonalitet og merking §3-1 – §3-16		x
2.1.1.4	Kap. IV Luftdyktighet §4-1 – 4-8	x	
2.1.1.5	Kap.V Bemanning §5-1 - §5-8	x	
2.1.1.6	Kap.VI Fartøysjefen og tjenesten ombord §6-1,2,7,8,11,12	x	
2.1.1.7	Kap. XI Ansvar og forsikring		x
2.1.1.8	Kap. XII Varsling, rapportering og undersøkelse av luftfartsulykker og luftfartshendelser mv. §12-1,2,3,4,5	x	
2.1.1.9	Kap. XIV Straffebestemmelser		x
2.1.2	BSL A		
2.1.2.1	BSL A 1.3 Varslings og rapporteringsplikt pkt A,B og C	x	
2.1.2.2	BSL A 1.8 §3-§6 Nasjonalitets- og registreringsmerking	x	
2.1.3	BSL-D		
2.1.3.1	BSL-D 4-5 Forskrift om luftfart med bemannet friballong	x	

2.1.4	BSL – F		
2.1.4.1	Kjennskap til inndeling og innhold i stort		X
2.1.4.2	Kap I Formål, definisjoner		X
2.1.4.3	Kap II Alminnelige bestemmelser § 2.1-§2.9, 2.13 øvrige paragrafer	X	X
2.1.4.4	Kap III VFR		X
2.1.5	AIP-NORGE, AIC og NOTAM		
2.1.5.1	Kjennskap til inndeling og innhold i stort.		X
2.2	METEOROLOGI		
2.2.1	Pensum: Boken ”Seilflyging” kap. 1-4 (alt. pensum: FAA Balloon Flying Handbook Chapter 4, finnes tilgjengelig på nett)	X	
2.3	NAVIGASJON FOR BALLONGFØRERE		
2.3.1	Pensum: Ballongseksjonen nav.kurs for ballongførere +AIP/MAP		
2.3.1.1	Generelt om jordens koordinatsystemer og kartprojeksjoner		X
2.3.1.2	Generelt om navigasjonsmetoder		X
2.3.1.3	Kart til navigasjonsbruk, VFR Routemaps		X
2.3.1.4	Kompass, høydemåler, vertikal fartsmåler, GPS	X	
2.4	AEROSTATIKK, OPERATIVE INSTRUKSER OG SIKKERHET		
2.4.1	Pensum: Flygehåndboken (tilgjengelig på fabrikantens hjemmeside) (alt. pensum: FAA Balloon Flying Handbook , tilgjengelig på nett)		
2.4.1.1	Hvordan løftekraften dannes	X	
2.4.1.2	Krefter som påvirker ballongen	X	
2.4.1.3	Ballongoppstigninger, friballong, forankret oppstigning Sjekkliste: «Forberedelser til flyging» «Under flyging» «Før og etter landing»	X	
2.4.1.4	Driftsbegrensninger Lastediagram, løftekraftsberegninger, brennstofforbruk og kontroll av brennstoffmengde. Operasjonelle begrensninger og sikkerhetsbestemmelser.	X	
2.4.1.5	Kritiske momenter, risikovurdering, nødprosedyrer	X	
2.4.1.6	Flyging i termikk, unngåelse av tordenvær	X	

2.4.1.7	Flyging i vinterforhold, lave temperaturer	x
2.4.1.8	Flyging i store høyder	x
2.5	BALLONGLÆRE	
2.5.1	Pensum: Flygehåndboken (tilgjengelig på fabrikantens hjemmeside) (alt. pensum: FAA Balloon Flying Handbook , tilgjengelig på nett)	
2.5.1.1	Ballongens forskjellige deler Ballonghylsteret (forskjellige konstruksjoner), vajere, lastopp- tagende bånd, kurven, brenneren og brennstoffsystemet, instrumenter, sikkerhetsutstyr.	x
2.5.1.2	Gasslære Propan, håndtering av gassbeholdere og måte og fylle disse, farer med propangass, bestemmelser.	x
2.5.1.3	Vedlikehold Fartøyssjefens plikter, forskrifter (BSL-D 4-5) Reparasjoner av ballonghylsteret iflg. forskrifter, vedlikehold av instrumenter og gassbeholdere.	x
2.5.1.4	Bestemmelser om luftdyktighet og besiktning	x
2.5.1.5	Fartøysdokumenter	x
2.6	ELEMENTÆR FLYMEDISIN OG FØRSTEHJELP	
2.6.1	Pensum: Ballongseksjonens kurs	x

3. MATERIELLREGLEMENT OG KRAV TIL BALLONGER

3.1 Generelt

Forskrift om luftfart med bemannet friballong er fastsatt av Luftfartstilsynet i BSL-D 4-5. Luftfartstilsynet har godkjent Ballongseksjonen/NLF:s «Materiellreglement og krav til ballonger» (se BSL D 4-5 pkt. 2b)

3.2 Luftdyktighet

3.2.1 Ballongen skal, for å være luftdyktig, oppfylle kravene som angitt i FAR 31 (US Federal Aviation Regulations, Part 31, Airworthiness Manned Free Balloons) eller krav som Luftfartstilsynet anser likeverdige, jfr. BSL-D 4-5 pkt. 5.

3.2.2 Det påligger eier eller bruker av friballong og påse a ballongen er luftdyktig.

3.3 Krav til utstyr

3.3.1 Ballongen skal i det minste ha følgende utstyr og/eller oppfylle minstekravene fra fabrikant:

- a) Trykkehøydemåler med millibarskala i kontrollert luftrom
- b) GPS med høydemåler eller instrument med tilsvarende nøyaktighet i ukontrollert luftrom
- c) Vertikal fartsmåler (variometer)
- d) Trykkmåler for brennstoff
- e) Enten temperaturmåler eller smeltesikring (som utløser en varselvimpel ved overtemperatur) festet inne i ballonghylsterets øverste del.
- f) Måler som gjør det mulig å avlese mengde av gjenværende brennstoff.
- g) Lastediagram
- h) Temperaturmåler for omgivende luft
- i) 2 uavhengige ekstra gasslightere
- j) Brannslukker, brannfilt, hansker
- k) Førstehjelpskrin slik beskrevet i BSL

3.3.2 Gassflasker skal av fabrikanten være godkjent til bruk i ballong

3.3.3 Ballonghylsteret skal være påført nasjonalitets- og registreringskjennetegn. Kjennetegn skal festes på to diametralt motsatte steder nær ballongens største tverrsnitt. Kjennetegn skal ha en minste høyde av 50 cm.

3.4 Fartøysdokumenter

3.4.1 Følgende dokumenter skal finnes

- a) Nasjonalitets- og registreringsbevis
- b) Luftdyktighetsbevis
- c) Reisedagbok
- d) Fartøysjournal
- e) Komponentkort
- f) Sjekklistre
- g) Fabrikantens flygehåndbok

3.4.2 De i pkt. 3.4.1 nevnte dokumentene skal under flyging medføres ombord eller i

følgebil. Sjekkliste skal dog alltid finnes ombord under flyging.

3.5 Vedlikehold og modifikasjoner

3.5.1 Det påligger eier/bruker av friballong å påse at nødvendig vedlikehold blir utført i samsvar med myndighetenes krav og fabrikantens anbefalinger.

3.5.2 Vedlikehold av ballong med utstyr kan utføres av fabrikanten eller av verksted autorisert av fabrikanten eller av verksted eller av person som har fått Luftfartstilsynets eller EASA's godkjenning.

Eier/bruker får reparere/skifte ut skadete eller mangelfulle deler, hvor skaden eller mangelen iflg flygehåndboken ikke har innvirkning på ballongens luftdyktighet. Eier/bruker får i tillegg gjennomføre og dokumentere vedlikehold/ reparasjoner omnevnt i ballongens godkjente vedlikeholdsprogram (AMP).

3.5.3 Fabrikantens spesifikasjoner og/eller krav fra myndigheter skal følges ved evt. reparasjon eller utskifting.

3.5.4 Gassflasker skal trykkprøves og kontrolleres ihht gjeldende bestemmelser og/eller som angitt i fabrikantens håndbok.

3.6 Tilsyn

3.6.1 Ballongen skal minst en gang i året gjennomgå tilsyn, som omfatter nøye kontroll av alle deler av ballongen. Årlig tilsyn skal utføres ihht. gjeldende bestemmelser (EASA Part M) av godkjent myndighet (CAMO).

3.6.2 Daglig tilsyn kan utføres av eier/bruker.

3.6.3 Testing av utstyr skal utføres i samsvar med fabrikantens anbefalinger, eller så snart det foreligger mistanke om forhold som kan virke inn på utstyrets funksjonsevne eller ballongens luftdyktighet.

4. OPERATIVE INSTRUKSER OG SIKKERHETSBESTEMMELSER

4.1 Generelt

Forskrift om luftfart med bemannet friballong er fastsatt av Luftfartstilsynet i BSL-D 4-5. Luftfartstilsynet har godkjent Ballongseksjonen/NLF:s «Operative instruksjoner og sikkerhetsbestemmelser» (se BSL D 4-5 pkt. 2c)

4.2 Ansvarsforhold og generelle instruksjoner

4.2.1 Ballongens eier/bruker er ansvarlig for at ballongen holdes i luftdyktig stand.

4.2.2 Ballongens eier/bruker er ansvarlig for at journaler føres og at dokumenter som angitt i Materiellreglementet er tilstede.

4.2.3 Fartøysjefen får ikke påbegynne flyging før han har sjekket at:

- a) ballongen er luftdyktig og at dokumenter iflg materiellreglementet er tilstede.
- b) ballongen har de instrumenter og det utstyr som trengs for den aktuelle flyging. Minstekrav er angitt i materiellreglementet.
- c) last som skal føres plasseres i henhold til anvisninger i flygehåndbok og slik at den ikke medfører ulempe for ballongens håndtering og ikke utgjør en fare for personer ombord eller personer og ting på bakken.
- d) den flygingen som planlegges kan gjennomføres innenfor de sikkerhetskrav som angis i flygehåndboken og/eller de begrensninger som kan utleses av lastediagrammet.

4.2.4 Fartøysjefen er ansvarlig for ballongens sikre håndtering og for sikkerheten til alle passasjerer.

4.2.5 Fartøysjefen er ansvarlig for at fylling av gassflasker skjer på en betryggende måte og i henhold til gjeldende bestemmelser.

4.2.6 For rapporteringsplikt vises til BSL-A 1-3.

4.2.7 For trafikkregler vises til BDL-D 4-5 pkt 4.2.

4.3 Forberedelse til flyging

4.3.1 Fartøysjefen er ansvarlig for valg av egnet startsted. Fartøysjefen må ikke bruke startsted med mindre han/hun har forvissnet seg om at dimensjonene, hinderfrihet og overflatebeskaffenhet er slike at flyging under hensyntagen til luftfartøyets ytelser og utrustning kan foregå på en betryggende måte.

4.3.2 Grunneiers tillatelse skal innhentes på forhånd for avgangssted. Hvor dette er et offentlig sted innenfor tettbebygget sted hvor mange mennesker kan forventes skal også politiets tillatelse innhentes på forhånd.

4.3.3 Hvis flere ballongførere er ombord skal det før oppstigning utpekes en fartøysjef som er ansvarlig for flygingen.

4.3.4 Flyging skal ikke foregå dersom vindstyrken på bakken overstiger det som gjelder for vedkommende ballongtype ihht fabrikantens anvisninger.

4.3.5 Det vises for øvrig til sjekklister i angjeldende fabrikants flygehåndbok.

4.4 Under flyging

4.4.1 For fri flukt med bemannet ballong gjelder lufttrafikkreglene (BSL F) med de unntak som er angitt i BSL D 4-5 pkt. 4.2 a) - g).

4.4.1 Flyging skal avsluttes så snart det er sikkerhetsmessig forsvarlig dersom vinden fører ballongen i uegnet eller ikke tillatt retning. For flyging innenfor kontrollert luftrom vises til forskriftene i BSL-D 4-5 pkt 4.3

4.4.2 Det vises for øvrig til sjekkliste i angjeldende fabrikants flygehåndbok.

4.5 Før og etter landing

4.5.1 Fartøysjefen skal i god tid før landing informere passasjerene om nødvendige forholdsregler for å unngå skader.

4.5.2 Det vises for øvrig til sjekkliste i angjeldende fabrikants flygehåndbok.

4.6 Sikkerhetsbestemmelser

4.6.1 Fartøysjefen skal til enhver tid påse at ballongen opereres innenfor de begrensninger som er angitt av fabrikanten (i flygehåndboken). Særlig viktig er det å påse at ballongen ikke overopphetes. Lastediagrammet skal derfor nøye følges.

4.6.2 Slepetau er ikke tillatt over land. Ved start og landing kan dog håndteringstau brukes.

4.6.3 Ved flyging over større vannområder og om landing beregnes skje i vann skal flytevest medbringes for samtlige ombord.

4.6.4 Det vises for øvrig til nødprosedyrer i angjeldende fabrikants flygehåndbok.